

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ (КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ) В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ

Ю. ЖОРНОКУЙ

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правових основ
підприємницької діяльності навчально-наукового
інституту права, економіки та соціології
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

Досить важливим аспектом будь-якого конфлікту є шляхи і способи його упередження, припинення і вирішення. Якщо брати це до уваги, то майже кожен із них можна назвати юридичним, оскільки не буває, напевно, такого випадку, коли не було б можливим за допомогою юридичних норм та інститутів втрутитися в розвиток тих чи інших подій. Не кожен конфлікт є юридичним, але майже кожен може завершуватись тією чи іншою юридичною процедурою. Юридичні можливості упередження, вирішення або припинення конфлікту в принципі є ширшими, ніж правова природа конфлікту. Однак у більшості випадків для юридичного втручання в конфлікт із самого початку існують правові підстави.

У діяльності акціонерних товариств повинен бути поставлений акцент на важливість управління конфліктами та їх вирішення. У зв'язку з чим в юридичній літературі [2, 448] окреслена проблема неправомірності постановки завдання саме усунення конфліктів. Управління юридичним конфліктом повинне мати вираз у здійсненні прямих або непрямих правових та інших форм впливу на

поведінку сторін, які знаходяться у протистоянні, з метою примушення їх до необхідного ступеня контролю над конфліктом і звернення до юридичних способів його вирішення.

Вирішення конфлікту — це та або інша позитивна дія (рішення) самих суб'єктів конфлікту або третьої сторони, що припиняє протистояння мирними засобами або шляхом вирішення суперечностей, що перебувають в основі конфлікту, або шляхом узгодження інтересів протиборчих сторін, або шляхом імперативного припису відповідного органу.

Головна риса юридичного вирішення конфліктів полягає у його регламентації правовими нормами. Конфлікт легше вирішити, коли є відомими правила взаємодії сторін і можливі наслідки розгляду проблеми. У стані ж невизначеності це зробити складніше. Проте відзначимо, що іноді значна формалізація дій і відносин конфліктуючих сторін, що є характерною для юридичних процедур, стає перешкодою у досягненні домовленостей.

В юридичній літературі неодноразово були зроблені спроби окреслення шляхів виходу з корпоративних конфліктів у корпоративних відносинах.

Варто відзначити, що у працях таких вчених, як О. Вінник [3, 4], О. Макарової [6], Д. Дєдова [7], В. Кравчука [8] проведено аналіз та надано значні пропозиції щодо вирішення конфліктних ситуацій у діяльності суб'єктів корпоративних відносин. Однак відповідні праці не мають системного характеру та не містять пропозицій з удосконалення чинного законодавства, яке станом на сьогодні потребує радикальних реформ. Вдосконалення правового регулювання стосується, насамперед, рівня закону (включаючи ГК України і ЦК України), що має забезпечити запровадження нових правових механізмів, спрямованих на попередження, розв'язання корпоративних конфліктів будь-яких видів та управління ними.

Слід виокремити такі напрями вирішення корпоративних конфліктів (зокрема конфліктів інтересів) — публічно-правовий та приватноправовий. Особливістю першого напрямку є вирішення конфліктів одностороннім владним волевиявленням органів державної публічної влади (наприклад, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку або Антимонопольного комітету України). Водночас для другого характерною є наявність можливості досягнення компромісу між учасниками конфліктної ситуації (домовленості сторін).

Підхід до вирішення проблем запобігання корпоративним конфліктам їх розв'язання, управління ними має бути системним, з урахуванням комплексу чинників — економічних, правових, культурних та ін. Правові механізми при цьому відіграють особливу роль, забезпечуючи цивілізоване вирішення зазначених питань навіть за відсутності інших чинників [5, 74]. На нашу думку, для приватноправового напрямку вирішення корпоративних конфліктів найбільш поширеними є такі способи — викуп контролюючим

акціонером акцій на вимогу міноритарних акціонерів; обмін акцій міноритарних акціонерів на акції холдингової компанії; виділення частини активів дочірнього товариства у власність (розпорядження) міноритарних акціонерів; передача акцій контролюючого акціонера у розпорядження акціонерного товариства.

Викуп контролюючим акціонером акцій на вимогу міноритарних акціонерів

Вказаний спосіб відомий і отримав закріплення у праві Європейського Союзу, практично в багатьох демократичних країнах з економікою, що розвивається (наприклад, ст. 80 Закону РФ «Про акціонерні товариства» [9]). На жаль, законодавча база України щодо діяльності акціонерних товариств не містить такого положення. У країнах Європейського Союзу обов'язок викупу акцій покладений на акціонера, який отримав контроль в компанії без вказівки процентів у статутному капіталі, в той час в Німеччині і Росії таке відсоткове співвідношення встановлено на рівні 30 % голосуючих акцій, а в США, Великій Британії та Австралії на рівні 20 % і більше [7, 125]. Незважаючи на те, що чинне законодавство України не містить відповідних положень, поступові спроби щодо врегулювання цього питання вже зроблені. Так, у ст. 63 проекту Закону України «Про акціонерні товариства» [10] зазначено, що особа (особи, які діють спільно), яка придбала значний пакет акцій товариства протягом 20 днів з моменту придбання значного пакета акцій зобов'язана запропонувати всім акціонерам придбати у них прості акції товариства, крім випадків придбання значного пакета акцій у процесі приватизації.

Однак такий обов'язок існує лише у відкритих акціонерних товариствах,

акції яких допущені до торгів на фондових біржах. На нашу думку, доцільно було б ввести таке правило у законодавчу базу України, закріпивши норму, за якою акціонер, незалежно від виду акціонерного товариства, який володіє 30 % і більше голосуючих акцій зобов'язаний запропонувати викуп акцій іншим акціонерам. За умови володіння контролюючим акціонером 75 % + 1 акція, що мають право голосу, і наявності конфлікту інтересів, обумовленого існування протиставлених інтересів між ним та іншими акціонерами, він в обов'язковому порядку повинен викупити решту акцій, емітованих відповідним акціонерним товариством. При цьому для конфлікту інтересів не є важливим відкритим чи закритим є акціонерне товариство, навіть незважаючи на переважне право купівлі, яке можуть використати міноритарні акціонери. Відмова від використання права переважної купівлі не суперечить інтересам інвесторів, що пов'язано з подальшим продажем акцій контролюючому акціонеру. Законодавство багатьох країн передбачає норми, пов'язані з правом контролюючого акціонера, який володіє 90 % і більше голосуючих акцій, викупити акції, що залишилися у міноритарних акціонерів [7, 131].

На підставі зазначеної проблематики в юридичній літературі висловлено думку, що використання такого варіанту не може повністю задовольнити інтереси міноритарних акціонерів і, як наслідок, не відповідає публічним інтересам, оскільки міноритарії взагалі залишаються без розміщеного капіталу і натомість отримують готівкові кошти, що не є капіталом [7, 126]. На нашу думку, примусовий викуп акцій може бути використаний лише як крайній захід для усунення конфлікту інтересів і недопущення корпоративного конфлікту.

Позбавлення фізичної особи власності, навіть якщо це здійснюється на підставі закону, зачіпає основні права і свободи людини та громадянина і тому спонукає нас до встановлення обставин, за умови яких це може бути здійснено. У зв'язку з цим постала проблема аналізу положень ст. 41 Конституції України [1], за якою кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Надалі зазначена норма закріплює, що право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом (ч. 2) і ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, оскільки воно є непорушним (ч. 4).

Стосовно останнього аспекту, ч. 5 ст. 41 Конституції України містить положення про те, що примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток із мотивів суспільної необхідності, на підставі й у порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів із наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Виникає запитання: чи можна розглядати примусовий викуп акцій контролюючим акціонером «як виняток з мотивів суспільної необхідності» і що означає здійснення таких дій «на підставі і в порядку, встановлених законом»? Ми добре розуміємо, що застосування компенсаційних заходів («за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості») дещо згладжує конфлікт, який може виникнути в процесі діяльності корпоративного утворення. Проте у цьому разі слід окреслити коло деяких особливих обставин:

1) чи має право законодавець, на рівні законів, закріпити норми про

примусовий викуп акцій міноритарних акціонерів, якщо Конституцією України охороняється право приватної власності та не здійснено жодних протиправних дій власником акцій відповідного акціонерного товариства;

2) з урахуванням першої обставини Конституційному Суду України необхідно здійснити тлумачення категорії «мотиви суспільної необхідності» й окреслити їх коло (у цьому разі до уваги не береться воєнний чи надзвичайний стан);

3) певну специфіку має категорія «попереднє і повне відшкодування їх вартості», що зумовлюється особливістю суб'єктного складу, який буде визначати вартість однієї акції, що підлягає примусовому викупу. Зауважимо, що стосовно деяких категорій суб'єктів (наприклад, корпоративний інвестиційний фонд) такі правила встановлені у спеціальному законодавстві (за нашим прикладом, Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» [11]). Однак наведений приклад має спеціальний характер і стосується вузького (спеціалізованого) кола осіб, а у нас наразі постає проблема закріплення загальної норми, яка б поширювалась на всі корпоративні юридичні особи.

Крім того, за ч. 4 ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист усіх прав суб'єктів права власності й господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Також у ст. 21 Конституції України міститься норма, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Міжнародні нормативно-правові акти містять також норми, за якими встановлюється повне і беззаперечне визнання права приватної власності та її захист від неправомірних посягань. Так, у ст. 1 «Захист власності» Прото-

колу № 1 від 20 березня 1952 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада, закріплено, що кожна фізична або юридична особа має право на повагу своєї власності. Ніхто не може бути позбавлений свого майна не інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

У зв'язку із зазначеним головний пріоритет та повага у сфері корпоративних відносин спрямований до захисту саме до приватної власності. Вільний викуп акцій у фізичних осіб у примусовому порядку значно обмежує їх свободу здійснення економічної діяльності та свободу вибору способів і форм здійснення інвестицій. Публічне значення інтересів інвесторів не залежить від розміру їх внеску до капіталу товариства і їх можливості впливати на прийняття управлінських рішень, оскільки інтерес акціонера вже ґрунтується на здійснених інвестиціях у капітал. Участь в управлінні товариством, як наслідок, є правом, а не обов'язком акціонера. Проте в контексті відповідного викупу акцій товариства мова йде про обов'язок здійснити пропозицію щодо такого викупу, а ніяк не про обов'язок продавати (чи в інший спосіб відчужувати) цінні папери, що підтверджують право на участь в управлінні акціонерного товариства.

Позбавлення прав власності на акції без волевиявлення міноритарних акціонерів навіть за умови справедливої компенсації, повинно, таким чином, бути крайнім заходом, коли вичерпані інші засоби для збереження інвестицій.

Обмін акцій міноритарних акціонерів на акції холдингової компанії

В юридичній літературі звертається увага, що одним зі способів урегулю-

вання конфлікту інтересів у цьому випадку є придбання кожним із міноритарних акціонерів дочірньої компанії акцій холдингової компанії [7, 126], тобто міноритарний акціонер дочірньої компанії стає міноритарним акціонером холдингової компанії. Водночас холдингова компанія стає власником 100 % акцій дочірнього товариства. У цьому випадку конфлікт інтересів нівелюється, оскільки і мажоритарний, і міноритарні акціонери розмістили капітал у спільній діяльності, що закріплюється за цілою групою компаній.

Проте баланс інтересів за таких обставин досягається за умови, що в холдинговій компанії відсутній контролюючий акціонер, спроможний впливати на всі рішення, які приймаються органами управління акціонерного товариства, оскільки такий контроль за прийняттям рішень можна визнавати вирішальним, що безперечно рано чи пізно призведе до виникнення корпоративного конфлікту.

Структура холдингу, за якої всі акції дочірніх товариств (прямо чи опосередковано) належать контролюючому товариству, а воно, відповідно, має у своєму складі міноритарних акціонерів, характерна для будь-якого холдингу при ринковій економіці незалежно від національної приналежності.

Виділення частини активів дочірнього товариства у власність (розпорядження) міноритарних акціонерів

Цей спосіб урегулювання конфлікту інтересів між контролюючим (мажоритарним) акціонером і міноритарними акціонерами має дещо специфічний характер і може бути застосований за умови наявності певних обставин. В юридичній літературі наведено приклад застосування зазначеного способу рішенням Верховного

Суду Австрії [7, 127]. Він полягає у виділенні частини активів дочірнього товариства в нову компанію, акціонерами якої стають міноритарні акціонери старої компанії. Проте зауважимо, що такий варіант усунення конфлікту інтересів є можливим за умови, якщо активи, що виділяються і активи, які залишаються в розпорядженні контролюючого акціонера, можуть функціонувати як відокремлені майнові комплекси з метою здійснення підприємницької діяльності. По-перше, констатуємо той факт, що українське законодавство не надає можливості судам вище наведених повноважень. По-друге, до якого часу ми зможемо проводити відповідний поділ, оскільки з часом (шляхом набуття прав на частки (акції) інших акціонерів) і в структурі товариства міноритарних акціонерів з'являться власники крупних пакетів? Як наслідок, дотримуючись такого способу, стосовно них знову необхідно проводити поділ, що не призведе до остаточного вирішення ситуації.

Передача акцій контролюючого акціонера у розпорядження акціонерного товариства

У випадку якщо контролюючий акціонер переслідує власні інтереси у збиток загальним інтересам товариства через конфлікт інтересів, що виник у нього, є такий захід відповідальності, як виключення такого акціонера з товариства і передача акцій контролюючого акціонера в розпорядження акціонерного товариства, якщо за це проголосувала проста більшість міноритарних акціонерів. Д. Дедов називає такий факт «своєрідним імпічментом» [7, 127].

Зазначений захід повинен ініціюватися міноритарними акціонерами, які володіють у сукупності певною кількістю голосів (наприклад, не менше 10 %), і може бути оскаржений у судових інстанціях. Однак необхідно зазна-

чити, що такі переваги не дають змоги адекватно оцінити підприємницьку діяльність товариства і не виключають втрати, які б товариство могло оминати, якщо б існувало незалежно від холдингу. Такого роду спори мають високу категорію складності, тому судам необхідно якомога детальніше і повноцінно вивчати обставини для винесення правильного рішення.

Саме по собі бажання контролюючого акціонера позбавитись від міноритарних акціонерів не може бути визнане інтересом, що підлягає захисту. Для цього повинні існувати певні умови. Такою умовою є наявність конфлікту інтересів між контролюючим і міноритарними акціонерами, що має не випадковий, проте об'єктивний характер через концентрацію капіталу й обумовлену ним протизаги економічних інтересів цих груп акціонерів. Така ситуація виникла в ряді товариств, які проводили консолідацію акцій, що призвело до корпоративного конфлікту.

Для усунення цього конфлікту інтересів і одночасно збереження інвестицій міноритарних акціонерів застосовується обмін акцій міноритарних акціонерів у дочірньому товаристві на акції контролюючого акціонерного товариства, яке зазвичай має публічний характер і вже має у своєму складі міноритарних акціонерів. Формально процедура обміну полягає у придбанні міноритарними акціонерами акцій контролюючого товариства з оплатою акціями дочірнього товариства. Це, власне, спосіб 2, зазначений вище. Однак необхідно одночасно брати до уваги і варіант 3 (виділення частини активів дочірнього товариства у власність (розпорядження) міноритарних акціонерів), котрий більше враховує інтереси міноритаріїв, оскільки дозволяє їх зберегти незалежність хоча б для частини підприємницької діяльності, в якій вони розміщували свої капітали.

Стосовно міноритарних акціонерів, які відмовились від запропонованого їм обміну акцій, можливим є викуп акцій на вимогу контролюючого акціонера як необхідний і вимушений захід з усунення конфлікту інтересів.

Зваживши на зазначені способи вирішення корпоративних конфліктів в акціонерному товаристві між мажоритарним і міноритарними акціонерами зауважимо, що у разі неможливості застосування будь-якого зі способів, з різних причин, кожна із конфліктуючих сторін має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ч. 5 ст. 55 Конституції України).

За способом вирішення корпоративного конфлікту він, безумовно, належить до правових конфліктів. Віднесення корпоративних конфліктів до правових зумовлено тим, що у випадку, якщо учасники конфлікту не досягли компромісу (консенсусу) і не зафіксували своє волевиявлення у рішенні зборів або шляхом укладання угоди, то вирішення конфлікту здійснюється шляхом розгляду судом цивільних або господарських спорів.

Крім традиційних правових механізмів (зокрема щодо чіткого розмежування компетенції між органами товариства та встановлення порядку прийняття ними рішень, визначення повноважень та обов'язків посадових осіб органів товариства), одним із дієвих механізмів попередження та розв'язання корпоративних конфліктів є запровадження обов'язкового внутрішньокорпоративного механізму вирішення конфліктних ситуацій (у разі їх виникнення між безпосередніми учасниками корпоративних відносин), без застосування якого спір не може розглядатися в адміністративних або судових органах. При цьо-

му на рівні закону мають передбачатися: обов'язкове включення в установчий документ товариства положень щодо порядку розгляду конфліктів у товаристві (посадовими особами чи спеціально створеним органом), обов'язковість створення для розгляду корпоративних конфліктів спеціального органу — арбітражної комісії в товариствах із кількістю учасників понад 1 000 осіб, можливість залучення за згодою сторін конфлікту незалежного посередника, максимальні строки розгляду конфлікту (10 днів, а в складних випадках, що потребують спеціальних перевірок, — 30 днів), персональна відповідальність посадових осіб, що порушують цей порядок, у формі відшкодування заявникові заподіяних йому з вини таких осіб збитків (судові та інші, пов'язані з конфліктом, витрати) [5, 74].

Специфічні особливості має і судовий захист прав акціонерів. У багатьох випадках при порушенні прав акціонера, наприклад, права на інформацію про проведення загальних зборів, права голосувати на загальних зборах і т. д., акціонер уповноважений вимагати в судовому порядку не поновлення його порушених прав, а оскарження рішень загальних зборів [12, 83].

Так, якщо шляхом переговорів та посередництва між сторонами у протистоянні за спірним питанням домовленості не досягнуто і конфлікт не вирішений, то у цьому випадку можна звернутися до арбітра або третейського судді [2, 450]. У випадку неефективності застосування досудового вирішення корпоративного конфлікту сторонам у протистоянні або третій стороні необхідно звернутися до судового провадження — найбільш поширеного способу вирішення корпоративних конфліктів. Судовий порядок розгляду корпоративних конфліктів,

що застосовується на розсуд його учасників, потребує вдосконалення з огляду на збільшення можливостей щодо захисту їх інтересів.

Порядок розгляду економічних конфліктів господарським судом не є єдиним можливим: сторони мають право провести між собою прямі переговори, укласти компромісну угоду, звернутися до консультантів, посередників, третейських суддів і т. д. Учасники акціонерних відносин мають право, таким чином, обрати між державним і недержавним порядком вирішення конфлікту. Однак з урахуванням усіх можливих вигод недержавної форми вирішення економічного конфлікту (простота, неформальність, швидкість та анонімність) лише господарський процес був і залишається найбільш надійним способом законного закінчення спору. Лише він гарантує державну підтримку і забезпечення прийнятого судом рішення. Без нього складно, якщо не неможливо, вирішити справу, пов'язану з недосконалістю законодавства, незрозумілістю юридичного тлумачення або його суперечливістю. Господарський суд також має змогу допомогти перебороти конфліктну ситуацію юридично невідготовленим особам.

Найефективнішим засобом вирішення корпоративних конфліктів залишається судова процедура їх розгляду. Напрацьована значна за обсягом судова практика, що дає змогу визначити концептуальні підходи судових органів до багатьох складних питань захисту прав і законних інтересів учасників корпоративних конфліктів [13, 4].

Судовому захисту корпоративних прав характерна ще одна риса — суд може залишити без захисту порушене право. Це можливо за умови, коли порушення, допущені під час загальних

зборів, не є істотними, прийнятими рішеннями не завдані збитки акціонеру і голосування акціонера, чиї права були порушені, не могло вплинути на результати такого голосування.

Акціонер має право оскаржити в суд будь-яке рішення загальних зборів акціонерів товариства, що було прийняте з порушенням вимог закону, інших правових актів, статуту товариства, за умови, що він не брав участі в загальних зборах акціонерів або голосував проти такого рішення і цим рішенням порушені його права та законні інтереси.

Кожен акціонер має право оскаржити рішення будь-якого органу управління акціонерного товариства, тому доцільним уявляється виокремлення таких видів позовів: позови про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів товариства; позови про визнання недійсними рішень ради директорів (наглядової ради) товариства; позови про визнання недійсними рішень виконавчих органів товариства [14, 378].

Під час вирішення корпоративних спорів суди враховують також сутність порушення. У судовій практиці сформувалося правило, за яким не можуть бути визнані недійсними корпоративні акти, якщо допущені порушення істотно не вплинули на результат [8, 482].

Одним із відомих законодавству Франції, США і ряду інших країн способів узгодження інтересів є правочини, що укладаються між крупними і дрібними акціонерами. Такі угоди передбачають певні гарантії для меншості, наприклад прийняття рішень за окремими питаннями лише одноголосно, також право вимагати викуп акцій за певних обставин: недостатній прибуток, зміна структури акціонерного капіталу не в інтересах міноритарних акціонерів та ін. [15, 125].

Наведені вище аргументи дають змогу погодитись з О. Вінник, на думку якої припинення корпоративного конфлікту може відбутися у результаті:

відновлення порушеного права чи законного інтересу однієї зі сторін конфлікту шляхом: а) відмови іншого суб'єкта конфлікту від своїх домагань; б) втручання чи використання третьої особи, що виконує роль арбітра; в) досягнення компромісу між суб'єктами конфлікту;

відкладення розв'язання конфлікту на певний термін або до настання певних подій (наприклад, до винесення загальними зборами товариства рішення щодо питання, від якого тією чи іншою мірою залежить перебіг конфліктної ситуації, включаючи її розв'язання);

припинення конфлікту через усунення його причини (що може мати місце, наприклад, у разі прийняття локального документа про порядок розгляду заяв учасників товариства, якщо спір виник через відсутність такого документа, в тому числі недотримання, на думку одного з суб'єктів конфлікту, строків розгляду заяв у товаристві) [5, 71].

Можливість врегулювання корпоративного конфлікту різними правовими способами не гарантує відсутності негативних наслідків таких конфліктів. Тому необхідно максимально взяти заходів щодо їх попередження.

Отже, загалом можна констатувати, що існує два основні блоки вирішення «корпоративних конфліктів» в акціонерних правовідносинах — приватно-правовий та публічно-правовий. Перший передбачає врегулювання конфліктних ситуацій самими учасниками відповідних правовідносин за допомогою існуючих правових методів та процедур. Натомість другий — представлений судовим порядком розгля-

ду відповідних конфліктних ситуацій та можливістю їх вирішення компетентними органами державної влади.

Чи дає вирішення юридичного конфлікту гарантію, що всі конфліктні взаємовідносини в певній сфері будуть припинені? На жаль, ні. Досвід показує, що юридична оболонка може приховувати в собі чисельні зародки різних розбіжностей поглядів, суперечностей та інших конфліктних ситуацій. Тому і маємо таке явище, як відновлення або продовження юридичних конфліктів в тій чи іншій формі. Достатньо послатися на багаторазовий розгляд цивільних та господарських спорів у судових інстанціях — паперову тяганину й адміністративні кляузи.

Вирішення конфліктів юридичним шляхом має, загалом, чотири загальні ознаки: 1) конфлікт розглядається і вирішується уповноваженим на це державою органом або уповноваженим органом акціонерного товариства; 2) орган, який вирішує конфлікт, діє на підставі і для виконання норм пра-

ва; 3) сторони конфлікту наділяються в період розгляду спору певними, передбаченими законодавством правами та обов'язками; 4) рішення, що прийняте за конфліктом, є обов'язковим для сторін і, як правило, для інших фізичних і юридичних осіб, проте може бути оскаржене в судових інстанціях вищих рівнів.

Із усіх способів подолання протистояння сторін домовленість між ними є найбільш ефективними. Для так названого переговорного типу взаємодії характерним є те, що сторони намагаються досягти хоча б частини бажаного, піти на певні компроміси. Процес переговорів може бути розпочатий за таких умов: 1) сторони крім протилежних інтересів мають і значні загальні інтереси; 2) сторони вважають за можливе досягнення певного розуміння або домовленості, яка для них є більш вигідною, ніж інші альтернативи; 3) вони вступають у дискусію в пошуках рішення, що їх взаємно задовольняє.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. *Общая теория государства и права* : Акад. курс : в 3 т. — 2-е изд., перераб. и доп. ; отв. ред. проф. М. Н. Марченко. — М., 2002. — Т. 3. — 528 с.
3. *Вінник О. М.* Корпоративна конфліктологія як новий напрямок науки господарського права // Вісник Вишого арбітражного суду України. — 2000. — № 4. — С. 110–115.
4. *Вінник О. М.* Ключові поняття корпоративної конфліктології // Предпринимательство, хозяйство и право. — 2000. — № 12. — С. 3–6.
5. *Вінник О.* Корпоративні конфлікти : поняття, види, правові механізми попередження і розв'язання // Українське комерційне право. — № 7. — 2006. — С. 60–77.
6. *Корпоративное право* : учеб. / О. А. Макарова. — М., 2005. — 432 с.
7. *Конфликт интересов* / Д. И. Дедов. — М., 2004. — 288 с.
8. *Кравчук В. М.* Корпоративне право : наук.-практ. комент. законодавства та судової практики. — К., 2005. — 720 с.
9. *Закон Российской Федерации «Об акционерных обществах»* // Собрание законодательства Российской Федерации. — 1995. — № 1. — Ст. 1.
10. *Проект Закону України «Про акціонерні товариства»* прийнятий за основу Верховною Радою України 15 травня 2007 р.
11. *Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)»* // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 21. — Ст. 103.
12. *Сердюк Е. Б.* Акционерные общества и акционеры : корпоративные и обязательственные правоотношения / Е. Б. Сердюк. — М., 2005. — 192 с.
13. *Теньков С. О.* Коментар судової практики вирішення корпоративних конфліктів. — К., 2005. — 368 с.
14. *Ионцев М. Г.* Акционерные общества : Правовые основы. Имущественные отношения. Управление и контроль. Защита прав акционеров. — 3-е изд., перераб. и доп. — М., 2005. — 416 с.
15. *Романова Ю. В.* Защита прав миноритарных акционеров в российском и зарубежном гражданском праве // Журнал российского права. — 2004. — № 10.